

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Ilaria Ciccone

Pripovedi o mori v nadiškem narečju
Diplomsko delo

Mentorica red. prof. dr. Vera Smole

Ljubljana, septembra 2012

Izveček

V nalogi bom analizirala štiri fonološko transkribirane intervjuje iz vasi Ažla/Azzida in Sarženta/Sorzento, tj. v špetrskem krajevnem govoru, ki spada v slovensko nadiško narečje primorske narečne skupine. Tema intervjujev so ljudske pripovedi iz Nadiških dolin, na osnovi katerih bom poskusila pojasniti izvor slovenskega knjižnega frazema »nočna mora«. Poleg tega bom predstavila nekaj posebnosti nadiškega narečja, predvsem kar se tiče sklonskih končnic in pojavov izginjanja dvojine in prespoljenja iz srednjega v ženski ali moški spol.

Ključne besede: Ažla/Azzida, Sarženta/Sorzento, nadiško narečje, frazem, nočna mora

Kazalo:

1 Uvod	3
2 Pripovedi v narečju s prevodom v slovenski knjižni jezik	
2.1 Pripovedi o mori	3
2.2 Petelin ječmen.....	3
2.3 Krotac	3
3 Nočna mora: nastanek in izvor frazema	9
4 Nekaj oblikoslovnih posebnosti nadiškega narečja	
4.1 Končnice za mestnik in dajalnik ednine moškega, srednjega in ženskega spola	10
4.2 Predlogi z ojačevalnimi krajevnimi prislovi.....	10
4.3 Izgubljanje dvojine in prespoljenje.....	10
4.4 Raba predpreteklika	10
5 Zaključek	12
6 Povzetek	14
7 Literatura	15

1 Uvod

Ta naloga je zapis štirih pripovedi v špetrskem krajevnem govoru nadiškega narečja primorske narečne skupine. Njen glavni cilj je fonološka transkripcija in prevod v slovenski knjižni jezik štirih izsekov, vzetih iz dveh intervjujev (metoda vodene pogovora), ki pričata o ljudskem verovanju Slovencev v Nadiških dolinah. Zapis zgodb, ki se danes zmeraj manj pripovedujejo in poznajo, je prispevek k ohranjanju folklornega izročila, ki je pomemben del slovenske zamejske kulture in jezika.

Intervjuvala sem svoji babici; Norino Scignaro (roj. 1933) iz Ažle (ki sedaj živi v Špetru) in Livio Cosmacini (roj. 1924) iz Saržente. Pogovor je potekal v prijetnem domačem vzdušju.

Ažla/Azzida leži približno kilometer južno od njenega kulturnega središča Špeter/San Pietro al Natisone, Sarženta/Sorzento pa prav toliko severno od njega. Med govoroma oz. govorkama je zelo malo razlik – lahko so tudi idolektalne – zato ju lahko uvrstimo v špetrski krajevni govor. Tema intervjujev so ljudske pripovedi: mitološko izročilo Slovencev v Italiji, vraže, verovanja, stare navade. Prvi jezik informatork, rojenih med obema svetovnima vojnama, je torej špetrski govor nadiškega narečja, obe pa redno uporabljata tudi italijanščino, predvsem pri pogovoru z mlajšimi osebami. Obe sta bili poročeni z zamejskima Slovencema iz bližnjih krajev (Nokula in Sarženta), več let pa sta zaradi službe živeli v drugih krajih (Norina v Milanu, Livia v Liguriji, Milanu in Belgiji). Na njun jezik pa vplivajo tudi kulturne, politične in jezikovne razmere v Nadiških dolinah. V krajih, kjer informatorki živita (Špeter in Sarženta, ki sta v dolini) je namreč sedaj nasplošno rabljena italijanščina, delež govorcev slovenskega narečja pa se zmanjšuje, zato tudi informatorki v rabi narečja nista vedno dosledni. To je omejeno predvsem na pogovor s starejšimi osebami (za informatorko iz Saržente je omejitev še večja). Tema ljudskih pripovedi pa je posebej koristna za zmanjšanje interferenc iz italijanščine, saj je povezana s časom njune mladosti, ko je bilo nadiško narečje glavni jezik komunikacije, medtem ko se pri bolj »aktualnih« temah večkrat pojavijo besede, za katere se je težko spomniti narečne ustreznice oz. le-ta ne obstaja. Poleg tega sem našla v ljudskem izročilu nekaj pripovedi, ki lahko pomagajo k razumevanju nastanka frazema »nočna mora« v slovenščini in pričajo o njegovem izvoru.

Analizirala sem štiri izseke iz intervjujev, in namreč dve pripovedi o mori (ena iz Ažle in ena iz Saržente), pripovedovanje o uroku proti ječmenu (iz Ažle) in pripovedovanje o uroku proti »krotacu« oz. oskrumbi od krastače (iz Ažle).

2 Pripovedi v narečju s prevodom v slovenski knjižni jezik

2.1 Pripovedi o mori

Norina Scignaro, Ažla

I:¹ *In mora? Kaj veš o mori?*

[1.50>]² À□a, od mo□re. Počá□k. Ma ká□-j t□□la mo□ra? Bi tè□la r... – à□, viés, jo-j ví□du n□□no, mor□□. J□□□: »Norí□na,« j□□□. »Ká□j?« »Kar me čù□íš, ki? À□a, à□a,« – je blo tu pastieje. »Ma ká□ ti □je, À□ldo?« »Je bla mo□ra!« »Ma ká□-j mo□ra?« »Je na zví□na,« j-□jo□, »j-šla γo po sté□ny an jest niésan mo□yu t□□é an me-j čofà□la, me-j masti□la, me-j masti□la!« An san γa cù□la, de-j diélu: »À□a, à□a, □ma, san γa str□□sla: »Ò□o, grá□zie,« j-□jo□, »si mi stùoru teč mor□□.« »Ma ká□-j tà□la mo□ra?« san jā□la. »Je na rieč«, □jo□, »na b□□štja peló□žasta, ki wí□diz, de te γrè□ γo-x tebè□ an

¹ I: (Ilaria) pomeni oznako, kateri slede moja vprašanja. Informatorka in kraj sta navedena na začetku pripovedi.

² V oglatih oklepajih je zapisan čas začetka oz. konca pripovedi na posnetku.

de te □če čofá□t. An ti□ se lamentà□ś an se na m□reś γaní□t.« An γa-j parj□□mala □vićkrà□t. »An kar me ù□iś, de tarpí□n, de tarpí□n, □nićku dà□j-me an z□lax,« □jo□, »an t□□nćas te□će mo□ra,« □jo□, »an □jest se prebudí□m.« Ti□ste je mo□ra. □Jest, ank□rat, san ju ù□la tlè□, tlè□ [pokaže v prostor], pot□le k-j-um□ru n□□no, an, san ù□la de, de niésan moy□la se γaní□t ././ an – »Á□ldo, Á□ldo,« sam jà□la, »pù□j me pomaá□t! An nò□no je par□śu □o-s k□á□dra, ki γa imà□n ta-□ kà□mbri, vi□eś kjí□?././ (ki smo se žení□l.) Je par□śu □□on, me-j str□□(su) an san se prebudí□la.

I: *Se zgodi samo, ko spiš?*

Samù□, san sanjà□la. Ma san ù□la, de me-j niék, de niésan moy□la se γaní□t, de-j tà□la mo□ra, ma m□ore bit kiék, kajsna riez, de je ././ □jest na zastuópin, ni□esan ju ù□la kar mà□j-□vić. To-j blù□, mò□rebi□t tri liet od teyà□, mo□ra. [<3.08]

I: *Kaj veš o mori?*

Ah, od more □o mori□... počakaj... ma kaj je tela 'tale' mora? Bi tela □hotela□ r... a, veš, jo je videl nono □dedek□, moro. Je dejal: »Norina,« je dejal. »Kaj?« »Kar □kadar□ me čuješ □sliši□, kaj? Aa, aa,« – je bilo v postelji. »Ma kaj ti je, Aldo?« »Je bila mora!« »Ma kaj je mora?« »Je ena živina □žival□,« je dejal, »je šla gor po štengah □stopnicah□ in jaz nisem mogel teči in me je čofala □ujela□, me je mastila, me je mastila!« In sem ga čula, da je delal: »Aa, aa,« ma, 'pa' sem ga stresla. »Oo, grazie 'hvala',« je dejal, »si mi storil □!storila□ teči moro 'si mi prepodila moro'.« »Ma kaj je tale mora?« sem jala. »Je ena reč,« jal, »ena beštija □zver□ pelozasta □kosmata□, ki vidiš, da ti gre gor k tebi in da te če □hoče□ čofat. In ti se lamentaš □jamraš□ in se ne moreš ganiti.« In ga je prijemala večkrat. »In ko me čuješ 'sliši□', da trpim, ničko 'takoj' dajmi 'mi daj' en žlah □udarec□,« je dejal, »in tenčas □takrat□ teče □zbeži□ mora in jaz se prebudim.« Tisto je mora. Jaz, enkrat □nekoč□, sem jo čula 'čutila' tle, tle □tukaj□, potlej ko je umrl nono, in, sem čula da, da nisem mogla se ganit in ././ »Aldo, Aldo,« sem dejala, puj □pridi□ me □mi□ pomagat!« In nono je prišel ven iz *quadra* □slike□, ki ga imam tam v kambri □spalni sobi□, veš kje? ././ (ki smo se ženili □sva se ženila□.) Je prišel ven, me je stresel in sem se prebudila.

I: *Se zgodi samo, ko spiš?*

Samo, sem sanjala. Ma □ampak□ sem čula 'čutila', da me je nekaj, da nisem mogla se ganit, da je tela 'tale' mora, ma mora biti kek 'nekaj', kakšna reč, da je ././ Nisem je čula *mai* □nikoli□ več. To je bilo morebiti tri let 'leta' od tega, mora.

Livia Cosmacini, Sarženta

[0.00>] So prá□vli, de x□□djo mor□□. Jes niésan viérvala, an niésan mà□j zastopi□la lepù□, de – ká□-j tala mo□ra. An an dà□n moja má□ma me-j špjejá□la, de na že□na de ti će slá□vu, i□ma tà□ku zú□ć, de mi pride taka mùoć, de ti popr□□se slá□vu. An t□□le slavo□te te prí□meju ponó□ć, ki se parí□, de te p□□šta ká□jśan, de te će razn□□st. An za ju stùort stá□bit, tolu morò□, de na bò□... – ti□sta-j bila mo□ra. Da ju □ćeś stá□bit, de ti na bo vić nadlieyu dielala, kar-ré□ś *far pipi*□, po□noć m□□reś jo nar□□st tu nu stakl□□ncu

an zatakni□t sà□lt sà□lt sà□lt. Tì□ste će ré□ć, de te ti□sta, ki ti slavu pr□□si, druy □da□n na m□□re i□ti scà□t. /../

I: *To se je zgodilo tvoji teti. Kaj se je zgodilo?*

Je rà□talū, ki je umárla ta-□-Am□□rik moja ná□ná, On□□lja. □Kar je parś□la na deseta ú□ra druy dà□n zyuóde, j-nardí□la tolu operacj□□n po□noć, drù□γ dan zyuóda, kar je nardí□la tolu operacjò□n, de-j zatakni□la tolu staklé□ncu, je zač□□la na že□na xodì□t □ta pret nje xi□šo, napri□ an nazà□j, napri□ an nazà□j /../ An□ta ná□ná N□□lja se je nardí□la *sula pò□rta* an ju-j poyl□□dala je, in zapoznà□la, j-bì□la adotùot. An□ta je začela supliká□t-ju: »Ò□tpar, ò□tpri tistu staklè□ncu! Ò□tpri ti□stu staklè□ncu! [<2.28] [Naprej v italijanščini]

So pravili, da hodijo more. Jaz nisem verovala □verjela□ in nisem *mai* □nikoli□ zastopila □razumela□, da kaj je tela mora. In en dan moja mama mi je *spiegala* □razložila□, da ena žena da ti hoče slabo, ima tako žolč 'moč□, da mi □ji□ [zarek] pride taka moč, da ti poprosi □prikliče□ slabo □bolečino□. In tele slabote □bolečine□ te primejo ponoči, ki □ko□ se pari □se zdi□, da te pešta □tepta□ kakšen □nekdo□, da te hoče raznesti. In za jo storit stavit □da bi jo ustavili, telo 'tole' moro, da ne bo... – tista je bila mora. Da jo hočeš stavit, da ti ne bo več nadlego delala, kar □ko□ greš *far pipì* □lulat□, ponoči moraš jo narediti 'polulati se' v eno steklenico in zatakiniti □zamašiti□ sald, sald, sald □močno, močno, močno□. Tisto hoče reči □pomeni□, da te tista, ki ti slabo □bolečino□ prosi □prikliče□, drug dan ne more iti scat.

I: *To se je zgodilo tvoji teti. Kaj se je zgodilo?*

Je ratalo... □se je zgodilo□,[vrinjen stavek] ki je umrla tam v Ameriki, moja njanja □teta□, Onelia. Kar 'ko' je prišla ena deseta ura drug dan zgodaj, je naredila tolu 'tole' operacion □postopek□, da je zataknila tolu steklenico, je začela ena žena hodit tam pred nje □njeno□ hišo, naprej in nazaj, naprej in nazaj /../ Anta □in tedaj□ njanja Nelia se je naredila *sulla porta* □se je prikazala na vratih□ in jo je pogledala, in zapoznala □prepoznala□, je bila ad od tod □iz tistega kraja□ /../ anta je začela *suplikat* □prosi□ jo: »Odpri tisto steklenico! Odpri tisto steklenico!«

[Naprej v italijanščini: Ženska ni mogla iti lulat, s tistim dejanjem ji je teta ustavila vodo, tako da je ona čutila potrebo, ampak ni mogla. Teta jo je takrat okregala in se ni več ponovilo.]

2.2 *Petelin ječmen*

, Norina Scignaro, Ažla

I: *Kdo te je učil uroka za ječmen?*

[10:08>]T□□la stà□ra, ki nas je oblivà□la unù□o, ot kr□□taca, Lù□cja, *per*□□ tì□ste besiede ot kr□□taca se niésan zmi□snila, ma ti□sto od ícm□□na san si ju zmi□snila, kar san miela, kà□r san dielala γ□re par Čiri□lune. San ti prá□vla? (I: Ja.) An mi-j parślù□o tu γlà□vu, zak san γa ví□dla, j-prebí□ru □ornà□l, a-j me□ t□□l íc□men ar□men de□be□, mi je parś□la tu γlà□vo, san prà□la pos□□du, san se obarnì□la, san jà□la: »Γaspùot Čiri□lo,

é-te, van prez nin ic men takuo, ki-j dielala na stara du Azli, ka smu bli mikani.« An ja: »Prvi.« An san zla nuos, ki san prala posdu, an sam-mu ja: »Na stujte se smejat!« Ka ne. J-jo: »Ne-ne, bom srio.« An san ja, san zla rokò, kuo de-b-ti sla z nit an s te drugo, de-j riezalo ic men an san ya varyla petelinu ce zat – trikat. »Per,« san mu ja, ce bit parvi od mate, parvi rojen od mate –« ku ti, ki si parva, »alora,« san ja, »na, petelin ic men ./ te niesan usjala, ma te bon zla!« An san ya priezala, ma finta, an ta varyla ce zat.

Ma, a viez-de tu televizjone trazmisj di Konti, ja: »Tu nin duore,« ja, »je an petelin an stier kupa si jna. Je sierak, senica, ic men, an te cetarti ka-j bi? ./ ars je muoru bit. Ja: »Ki snie petelin?« Je bla na domanda tu televizi one, An te druj ni viedu ki roc, je zbalju an ta j-bluo verifikanu, j-sniedu ic men. ./ Muore de mu-j sc, an mi ya znimo an on ya snie.

»Ma kan-j su?« ja druj dan profesor Cirillo. San sla gor, san dielala sak dan. »A ki-je vien, kan j-su!« Jo: »Ga nie nancata na kusine.« ./ Ja, de se-j predrum an spari. ./ Parvi z lax, ki san bla nardila tu mij zivlje, an ta san ya zac la runat usien. Xo, tojmu oci, jo, tisti Ro..., uni gos Kobarida, ki-j iyrudi balon, j-me taku uoc, ki-j bu su se spitat an san ya prezela, se mu-j pasalu. J-parsluo go po stnyax, k-san miela cut, san ja: »Ki yre za-n kar armato?« Su bli toj oca an on, san zela nuos te velik, san ja da to, ki-j de be, ya ce bit mocono, san ya nardila trikat trikat. Trikat trikat. Nie-mu vic.

Toja mat, ki nie viervalo, lej at, ki-j sediela tan-na kasone od darve an tuoj oca, vaj, biez do-x moji mat, biez do-x moji mat! Ma j-xodi la cu farmaclu, ya-j miela puntu na not, je yratalu uoc, je miela ardec. Toja mat nie viervalo, je bila stika an tik. »Alora,« san ja, »cak-ck Vima,« san ja, »pock!« San zela nuos, maj vic ya nie-miela an ji je pasu! Perk za ic men nie medzine, je nie, na spari maj.

Invce, lej, ovani Mjano, ki ya-j navadu tuoj oca, ya zne sien, sien in pasu. Du Alborgune j-prasu nuos Obal, mu ya-j preznu, uniemu, Bravinu, ki ya-j me. Du Alboryune [smeh] komdije! Tle andan, j-paru Eliz o ./ je primo nito, san ya navadla – j-parvi od mate an on – an ja, de ya-j nardi du Cidade an, an jo ./ je bi parsu tle nje ya amiko, jo: »Nardi-mu ti, Norina, ki si – ze zna.« San ja: »A mu-j pasu ic men tistemu?« »Ja ja,« ja, »Maj vic mu nie-paru.« An tista di Brgamo, ki smu bli a Rimini kupe, Nilde, san in pravla ./, san ja: »A si parva od mate?« »Ja.« »Ben,« san ja, »Nilde.« »Albrto,« j-ja, »muoj sin y-jma sak miesac skor, muore nimar nosit ocale carne.« San ja: »Ti navadin jest nu nu spraxu, ti nardi-mu, reci-mu, naj se na smetje...« ./ »Antada,« j-ja an sla damu, j-napisala. »Muors ruc po tojin, po toji sprax,« san ja, »takuo ki yuori-te ta du, an maj na prasat nic za lon, nimar narost bres lace.« Mi, ka smu bli mikani, teli zenismu ji dal al an, al nu marc moke al pa nu-malu yraxa, ma ne sudu ./ takuo su matera – na, Luccia, nez damu. [<15.25]

Tela 'tale' stara, ki nas je oblivala uno od krotaca nam je oblivala ono od krastače, Lucija, però ampak tiste besede od krotaca se nisem zmisllila zapomnila, ma ampak tisto od ječmena sem si jo zmisllila sem se je spomnila kar ko sem imela, kar sem delala gori pri Cirillo. Sem ti pravila? In mi je prišlo v glavo, zak ker sem ga videla, je prebiral giornale časopis in je imel tel 'tale' ječmen rumen debel, mi je prišla v glavo, sem prala 'pomivala' posodo, sem se obrnila, sem dejala: »Gospod Cirillo, če hočete, vam preženem odženem ječmen, tako ki tako kot je delala ena stara du Azle dol v Azli, kar 'ko'

smo bili mikani □majhni, mladi□.« In je dejal: »*Provaj* □poskusi□.« In sem vzela nož, ki □saj□ sem prala posodo, in sem mu dejala: »Ne stojte se smejat □ne smejajte se□!« Kajne. Je dejal: »Ne, ne, bom *serio* □resen□.« In sem dejala, sem vzela roko 'postavila roko', kot da bi ti šla ženit 'žet', in s ta drugo, da je rezalo ječmen, in sem ga vrgla petelinu tja zad □nazaj□ – trikrat. »*Però*«, sem mu dejala, »hoče biti prvi od matere □mora biti prvorojenec□, prvi rojen od matere –«, kot ti, ki si prva, »*allora* □in torej□ sem dejala: »Na, petelin, ječmen. /./ Te nisem vsejala, ma 'toda, ampak' te bom žela!« In sem ga prerezala, ma *finta* □ne zares□, anta □in tedaj□ vrgla tja zad 'nazaj'.

Ma, a veš, da v *televisione, trasmissione di Conti* □na televiziji, v Conti-jevi oddaji□, je dejal: »V enem dvoru«, je dejal, »je en petelin in štirje kupci sijenja □semen□. Je sierek □koruza□, pšenica, ječmen« in ta četrti kaj je bil? /./ rž je moral biti. Je dejal: »Kaj je snedel □pojedel□ petelin?« Je bila ena *domanda* □eno vprašanje□ v *televisione*. In ta drug 'oni' ni vedel kaj reči, je *zbaljal* □zgrešil□, anta je bilo *verifikano* □preverjeno□, je snedel ičmen. /./ Mora biti da 'morda' mu je všeč, in mi ga žanjemo in on ga sne.

»Ma kam je šel?« je dejal drugi dan profesor Cirillo. Sem šla gor, sem delala vsak dan. »A kaj jaz vem, kam je šel!« je dejal, »ga ni *nanča* □niti□ tam na *cuscinu* □blazini□« /./ Ja, da se je predrl mu (!) in sparil □izginil□. /./ Prvi žlah □krat□, ki 'ko' sem bila naredila v mojem življenju, anta sem ga začela runati □delati□ vsem. Ha, tvojemu očetu, jo, tistemu Ro[tu], onemu gor iz Kobarida, ki je igral *di balon* □nogomet□, je imel takšno oko, ki je bil šel v špital □bolnico□, in sem ga prežela, vse mu je *pasalo* □minilo, šlo stran□. Je prišel gor po štengah □stopnicah□, ki sem imela čuti □ko sem lahko slišala□, sem jala: »Kaj gre za en *carro armato* □Kaj je to, ki se zdi tank□?« So bili □sta bila□ tvoj oče in on. Sem vzela nož ta velik, sem dejala: »*Dato*, ki □dato che: ker□ je debel, ga hoče biti močno □rabi nekaj močnega□«, sem ga naredila trikrat trikrat. Trikrat trikrat. Ni imel več.

Tvoja mati, ki ni verovala □verjela□, glej, atu □tam□ je sedela, tam na *cassone* □skrinji□ od drv, in tvoj oče: »*Vai* □pojdi□, beži □pojdi, pojdi□ dol k moji mami, beži dol k moji mami!« Ma je hodila tja v *farmacio* □lekarno□, ga je imela *punto* □pika, zrno□ na not □znotraj□, je *gratalo* □praskalo, srbelo□ oč □oko□ je imela rdeč. Tvoja mati ni verovala, je bila *scettica* □skeptična□ en tik □malo□. »*Allora*,« sem dejala: »Čak, čak □čakaj, čakaj□, Vilma,« sem dejala, »počak □počakaj□!« Sem vzela nož, *mai* □nikoli□ več ga ni imela in ji je pasal 'minil, prešel', *perché* □ker□ za ječmen ni *medežine* □zdravila□, je ni, ne *spari mai* 'nikoli ne izgine'.

Invece □nasprotno□, glej, Giovanni Miano, ki ga je navadil tvoj oče, ga žene 'žanje' vsem, vsem jim pasa. V *albergu* □hotelu□ je vprašal 'prosil za' nož Obali, mu ga je preženil 'prežel' onemu Bravinu, ki ga je imel. V *albergu*, komedije 'smešno'! Tle □tukaj□ v oni dan □enkrat□ je prišel Eliseo /./ je *primogenito* □prvorojenec□, sem ga navadila – je prvi od matere in □tudi□ on – in dejal, da ga je naredil v Čedadu in, in je dejal /./ je bil prišel tle njega □njegov□ *amico* □prijatelj□, je dejal: »Naredi mu ti, Norina, ki si – že znaš.« Sem dejala: »A mu je pasal ječmen tistemu?« »Ja, ja,« je dejal, »*mai* več mu ni prišel.« In tista *di Bergamo* □iz Bergama□, ki smo bili *a Rimini* □v Riminih□ kupe □skupaj□, Nilde, sem jim pravila /./, sem dejala: »A si prva od matere?« »Ja.« »Ben,« sem dejala, »Nilde.« »Alberto,« je dejala, »moj sin ga ima vsak mesec skor □skoraj□, more □mora□ nimar □vedno□ nosit očale črne □črna očala□.« Sem dejala: »Ti navadim □te naučim□ jaz eno špraho □rek□, ti naredi mu, reci mu, naj se ne smeje...« /./ »Antada,« je jala in šla domov, je napisala □si je zapisala□. »Moreš □moraš□ reči po tvojim, po tvoji šprahi □v tvojem jeziku□,« sem jala, »tako, ki □kot□ govorite tam dol, in *mai* ne vprašat nič za lon □nikoli ne zahtevati plačila□, nimar 'vedno' naresti □narediti□ brez plače 'plačila'.« Mi, kar smo bili mikani, teli ženi smo ji dali ali en, ali eno malo □nekaj□ moke, ali pa eno malo graha, ma ne soldov □denarja□ /./ Tako so *matera* 'mati' /./ »Na, Lucija, nesi domov.«

2.3 Krotac

Norina Scrignarò, Ažla

[5.50>] Lipin je na perù, ki ráse ta par òdi, tako le šarokà, *per* ti sta, ki ta-z dol biela nie pràva, na m rež dá t kuni nan, an ti sta *inv* če, ki pri je ýor, sa zelenà, ýor na vòrx an ta-zdol, brez de-j biela ta-z dol, ti stu smo mòrli bràt. An ta, kar z-brà la lipin, su ble an kr te bli zu, pa si bi la pù na kr taca, te sùo scà le, anta da-s miela ./ brulù fe, anta da t le žen stà re ýor na križà vi p t, tu-k se p t krí žaju, te su oblí le an jes – ne besi ede, ki škò da, ki se ix ni ésan navà dla, su ýuorì le trì kat, kar se-j rú nu... kar se-j runà la tamà ... o mrà k, kar je bi k mrà k. [<6.45]

Lipinj lepen je ena peru list, ki rase raste tam pri vodi, takole široka, *però* toda, tista ki tam zdoli spodaj je bela, ni prava, ne moreš dati kuninam zajcem, in tista *invece* pa, ki pride gor 'je zgoraj' vsa zelena, gor na vrh na vrhu in tam zdolaj je, brez da je bela tam zdolaj, tisto smo morali brati. Anta in tedaj kar ko si brala lipinj, so bile in tudi krote krastače blizu, pa si bila polna krotaca krastačinega urina, te so scale 'so te poscale', antada in tedaj si imela brulufe mehurje, antada tele žene stare gor na križavi poti na križpotju, tu ki tam, kjer se poti križajo, te so oblile so te polile' in jaz – [govorile, op. av.] ene besede, ki škoda, ki da se jih nisem navadila naučila, so govornike trikrat, kar 'ko' se je runalo naredilo... kar se je runala tema ko se je stemnilo... o mraku, kar je bil mrak.

[15.30>] Mi jà E., de ýo- Podbuniesc pò ber ot škofà, ýa-j me, ki-j umieru, mòre bli zu Nedi že, ýa j-bla krò ta, ki j-bi tu tu, tu- zibel. An je bi pù n pù n pù n skù lu, vòs zùòd, ýa-j nob dan miedix ýa nie-rivù ozdrà vjat! J-jà la: »T ot rok me mrie.« An ta, na čecà ýo-s Podbunies jà la: »Moja má ma znà prejà nat. M rebi t,« jà la, »je kr tac ýa oscà, ma,« jà la, »parpejà -ju d l.« ./ T la ženà -j xodi la ni mar ce-x, kar je šlùo s nce pod brì ex, kar je zač lu an tik se runà t o mrà k, an je ýuorì la an moli la, ýuorì la an moli la – pù pçu se-j se pošuši lu an je ozdrà vi. Sa da ti povién ti stu ýo-s Ó rneya varxà. ./ J-jà la: »Gu Cà rni vòrx mòžnar je spà ni mar ta po trá vi,« j-jà la, »mùore de tu-k se-j l ýnu kà jšan dà n, j-blù o ot krò te mok ru, ýa-j bi pù n zùot. Gre napri, ýu ýlá vi, ýo na la- an fá moštar ýa-j zu u-í dan do-x primà r, ýa nob dan nie-m ýu zastopí t, ká -mu je. A-j bi vas ýo-po ý pc, vas. *Al* ra, jest an še d na smo mu ýuorì le: "Žuà n, pù j ce pod brì ex, ce pot ti st driè, mi ponesi mo ýor ýu driè an šeyl t od an ce-x, kar pri je mrà k, brez de vie ýaspùot, ti se šliéiís an mi te oblim trì kat, kan." An smu šle ýor ýu ýu driè,« mi-j prà vla Mari ja, »smu nes le od an smu ýa trì kat obli le,« j-jà la, »an smu preýuorì le, sè, ./ počà s počà s, s skú le su se štakà le an s je ozdrà vjeno! U se sú de, ki-j no su u-í dan fà r, pot le je zast pu, de ná še reći vjà ju vié ku medeži no. [<18.16]

Mi je dejal E., da je gor v Podbonescu pober fantek od škofa, ga je imel, ki 'ga je imel toliko, da' je umiral, mora (biti, da) 'morda' blizu Nadiže, ga je bila krotca, ki 'ko' je bil tu, tu v zibeli, in je bil poln poln poln skul krast, ves život život, telo, ga je nobeden

medih □zdravnik□ ga ni rival □uspel, mogel□ ozdravljati □pozdraviti□! Je dejala: «Tale otrok mi umre.» Anta 'tedaj', ena čecha □eno dekle□ gor iz Podbonesca je dejala: »Moja mama zna preganjat. Morebit □verjetno□,« je dejala, »je krotac □krastača□ ga oscal, ma □daj□,« je dejala, »pripelji jo dol.« Tale žena je hodila nimar □vedno□ čeh kar □takrat, ko□ je šlo sonce pod breg, kar je začelo en tik □malce□ se runati o mraku, in je govorila in molila, pobcu se je vse posušilo in je ozdravil. Sedaj ti povem tisto go iz □gor iz□ Črnega Vrha /../ Je dejala: »Gu □gor v□ Črni Vrh □Črnem Vrh□ mežnar □cerkovnik□ je spal nimar tam po travi, more je tuk □tam, kjer□ se je legnu □ulegel□ kakšen dan, je blo od krote mokro, ga je bil poln život □telo je bilo polno krast□. Gre naprej, gu glavi, gor na la- in famošter □duhovnik□ ga je vozil v Videm dol k primariju, ga nobeden ni mogel zastopiti □razumeti□, kaj mu je. A je bil ves po gobcu, ves. *Allora* □torej□, jaz in še edna □ena□ smo mu govorile: "Žvan, puj □pridi□ če □tja□ pod breg, če pod tist drev □pod tisto drevo□, mi ponese gor gu drev en *seglot* □vedro□ vode in čeh kar pride mrak, brez da ve gospod, ti se slečeš in mi te oblijemo trikrat, kajne." In smo šle gor gu gu drev,« mi je pravila Marija, »smo nesle vodo in smo ga trikrat oblile,« je dejala, »in smo pregovorile □spregovorile□ vse, počasi počasi, vse skule so se stakale □odtaknile□ in vse je ozdravljeno! Vse solde □denar□, ki je nosil v Videm far 'duhovnik', potlej je zastopil 'razumel', da naše reči □stvari□ veljajo več kot medežino □zdravila□.

3 Nočna mora: nastanek in izvor frazema

V tem odlomku bi rada analizirala besedno zvezo »nočna mora« kot frazem in pojasnila njen izvor na podlagi ljudskih pripovedi o mori, ki sem jih zapisala. Po članku Janeza Kebra *Razlaganje izvora slovenskih frazemov* (2001) sem analizirala frazem po točkah:³ 1. ugotavljala sem pomen frazema po SSKJ in po drugih slovarjih, če se razlage razlikujejo; 4. zlasti za frazeme, za katere ni podatkov v gradivu za SSKJ, v slovarjih ali drugih prisnih virih sem upoštevala ustnie vire; 6. upoštevala sem frazeme in njihov pomen v drugih evropskih jezikih; 7. upoštevala sem leksikološko in etimološko analizo sestavin frazema, posebno če gre za izposojenke ali besede, ki niso več v rabi; 8. poskusila sem pojasniti predstavo oz. motiv, na osnovi katerih je nastal obravnavani frazem; 10. ugotavljala sem izvornost, ki je razvidna iz obravnave po prehodnih načelih.

Frazem »nočna mora« je mogoče najti v SSKJ kot ekspresivni izraz pod drugim pomenom gesla »mora«, tj. »stanje, zlasti v spanju, ko ima človek tesnoben občutek«. V SSKJ ni označen kot frazem, ampak je podan kot ena od možnih kolokacij besede »mora«. To je presenetljivo glede na dejstvo, da če vtipkamo besedno zvezo »nočna mora« v korpus FidaPlus, dobimo kar 1967 zadetkov in v korpus Gigafida 5987 zadetkov; veliko jih je tudi za kolokacijo »imeti nočno/e moro/e«. V Kebrovem *Slovarju slovenskih frazemov* frazem »nočna mora« ni naveden: geslo »mora« sploh ne obstaja, čeprav je sestavina precej frazemov (*nočna mora, imeti nočno moro, mora tlači koga, to je moja mora*), prav tako ga ni pod geslom »nočen«.

Če pomislimo na rabo besede »mora«, lahko trdimo, da se danes na slovenskem rabi v 2. in 3. pomenu, ki ju razlaga SSKJ: »stanje, zlasti v spanju, ko ima človek tesnoben občutek« in »kar povzroča pri človeku, ljudeh dalj časa žalost, skrbi«, prvi pomen pa je ohranjen v ljudski zavesti nekaterih obrobni krajev kot so Nadiške doline in nasplošno območje slovenske manjšine v Italiji. Tu se izraz »mora« ne pojavlja ob besedi »nočna«, ampak je samostojen. SSKJ ga razlaga tako: »bitje, ki ponoči v spanju duši človeka in škoduje živalim«. Mora kot bajeslovno bitje, ki duši človeka v spanju, je še prisotna v verovanjih starih ljudi, ki poznajo le

³ Keber (2001:37) navede 10 točk; med njimi sem izbrala šest takih, ki pripomorejo k razrešitvi tu zastavljenega problema.

ta pomen besede in je ponavadi ne asocirajo z ustreznim psihološkim pojavom, ampak verjamejo v njen »materialni« obstoj.

Iz *Slovenskega etimološkega slovarja* Marka Snoja (2009) izvemo, da je bilo takšno mitološko razumevanje nočnih mor razširjeno po celi Evropi, kar dokazuje dejstvo, da v večini indoevropskih jezikov izraz »mora« izvira etimološko iz ie. izhodišča **morh₂ah₂*, kar je tvorba iz korenskega morfema: **mer(h₂-)*, ki pomeni »mleti, stiskati, tlačiti, tretiti, zatirati« in ki je morda soroden s korenem **mer-* s trpnim pomenom »postati stisnjen, stlačen, zmlet, strt«. Enako ali sorodno je cslovan. *mora* »čarovnica«, hrv., srb. *mòra* »hudobno bajeslovno bitje, ki človeku med spanjem pije kri« in »težke sanje, mora«, ukr. *móra* »nočno strašilo«, rus. *kikimora* »škrat v podobi ženske«, češ. *mùra* »mora«. Pslovan. **mor* je dalje enako s stnord. *mara*, stvnem. *mara*, nem. *Mahr*, *Nachtmahr* in ags. *mare*, agl. *nightmare* »hudobno žensko bitje, ki se spečemu človeku ponoči usede na prsi« in »mora«, ir. *mor(r)ígain lamia* »kraljica duhov«.

Obstaja več pripovedi o mori, ki ji pripisujejo različne lastnosti: moji informatorki iz Ažle so jo naprimer razlagali kot kosmato žival, ki se usede na prsi spečega človeka, informatorki iz Saržente pa kot ženska iz vasi, ki pridobi posebno nadnaravno moč, ko hoče nekemu škoditi, torej kot neko vrsto čarovnice. Mora je torej včasih ženska, včasih žival, včasih poskusi dušiti človeka, v nekaterih pripovedih, kakor je zabeležil Pavle Merkù v svoji knjigi *Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji*, sesa kri. Na pomen današnjega frazema »nočna mora« pa je verjetno najbolj vplivala predstava more kot bitja, ki poskuša dušiti človeka med spanjem, kar je očitna personifikacija pojava »nočne more«. Beseda »mora« v ljudskem izročilu torej že vsebuje vse značilnosti frazema »nočna mora«, le da jih pripisuje nekemu nadnaravnemu bitju, ki ima poleg teh osnovnih (pojavi se večinoma med spanjem, napravi negativno dejanje) še druge lastnosti, ki se od zgodbe do zgodbe razlikujejo.

Medtem ko ustni viri pričajo o ljudskem verovanju v dejanski, fizični obstoj mor, v nekaj slovarjih najdemo razlago frazema »mora tlači koga« v smislu »imeti slabe sanje«. Tako ga razlaga tudi Liliana Spinozzi Monai v *Besednjaku Jana Badouina de Courtenaya* (2009), v katerem navede izraz »morá je peštála« (mora je tlačila) in ga prevede z italijansko ustreznico »incubo«. Isti prevod (incubo »slabe sanje«) poda tudi *Nadiški besednjak* Nina Špehonja (2010) zraven razlage »duh ženske oblike (ki nadleguje ljudi, zlasti med spanjem)«.

Lahko sklepamo, da je »mora« nastala kot personifikacija psihološkega pojava in da so o tem liku krožile različne pripovedi, v katerih je pridobivala različne lastnosti (ženska oblika, živalska oblika, sesanje krvi...) S prenosom besede v psihološko polje je »mora« izgubila prvotni pomen povzročitelja negativnega stanja in je postala posledica njegovega delovanja, torej »stanje tesnobe, strahu«. S tem se je slabil prvotni denotat »mora kot bitje« in se je ohranila le konotacija negativnosti, ki je postala novi denotat. Izginilo je verovanje v more in s tem tudi pripovedovanje o njih, zato beseda tudi v našem mentalnem svetu ne priključuje asociacije s prvotnim pomenom ženske, ki poskuša dušiti človeka med spanjem. Za uporabo besede »mora« v psihološkem smislu je bilo torej treba ponovno poudariti okoliščine njenega delovanja (med spanjem), ki so bile izgubljene s spremembo v denotatu. To je bilo doseženo z dodajanjem pridevnika »nočna«, kar je povzročilo nastanek frazema »nočna mora«.

4 Nekaj oblikoslovnih posebnosti nadiškega narečja

Omejen obseg tega diplomskega dela ne dopušča opisa značilnosti obravnavanega govora v obsegu, kakršnega bi nudila že izbrana besedila, zato sem se odločila le za prikaz izbranih zanimivosti iz pretežno oblikoslovne (deloma obliko-skladenjske) ravni govora.

4.1 Končnice za mestnik in dajalnik ednine moškega, srednjega in ženskega spola

Končnice za mestnik (5. sklon) ednine moškega spola se v špetrskem govoru razlikujejo od knjižne slovenščine. Namesto knjižne končnice *-u* ima govor *-e*, ki včasih onemi v $-\emptyset$. Ničta končnica se pojavi pri besedah, ki se v ednini končajo na *-ac* < *-æc* (Podbuniesac > tu Podbuniesc; $\gamma\text{□}\text{□}bac$ > tu $\gamma\text{□}\text{□}bc$; enako Čarni vā $\text{□}rx$), oz. kadar končnica sledi soglasniškim sklopom, medtem ko sicer *-e* < **-ě* ohrani (tu dūor > duóre, na kuší $\text{□}n$ > kuší $\text{□}ne$, tu kas $\text{□}\text{□}n$ > kas $\text{□}\text{□}ne$, tu Čidá $\text{□}d$ > Čidá $\text{□}de$).

V besedilu se pojavita tudi besedi *Cirillo* 'Ciril, osebno ime' in *albergo* 'hotel', ki sta prevzeti iz italijanščine in zaradi tega v sklanjatvi predstavljata posebnost. Težava je v določanju sklanjatve, ker sta obe besedi zaznani kot besedi moškega spola (tisti *albergo* in tisti *Cirillo*), saj je končnica *-o* v italijanščini označevalec moškega spola. V nadiškem narečju pa je končnica *-o* za moški spol nenavadna, saj je zanj označilna $-\emptyset$. Besedi se torej sklanjata kot druge besede moškega spola, tj. v mestniku pridobita končnico *-e*, pri tem pa se osnova podaljša z *-un-* (morda iz *-on-*), ki označi besedo kot samostalnik moškega spola (par Čiri $\text{□}lune$, par alb $\text{□}\text{□}rgune$).

V mestniku ednine ženskega spola ni razlik s knjižnim jezikom, le *-i* onemi ko ne stojiza soglasniškim sklopom (ta- □ -Am $\text{□}\text{□}rik$, po to $\text{□}ji$ sprà $\text{□}x$, tu zibel), za njim pa se ohrani ali le rahlo reducira (tu pastieji (j < *Í), ta- □ kà $\text{□}mbri$, du À $\text{□}žl\text{□}$); seveda pa je vedno ohranjena v naglašenem položaju. Enako se zgodi s končnico *-i* v 3. sklonu ednine ženskega spola (do-x moji má $\text{□}m$, Obà $\text{□}l$; teli že $\text{□}ni$).

V moškem spolu ednine in množine ni opaznih sklonskih razlik, le nekaj posebnosti: osnova samostalnika *oçà* 'oče' se ne podaljša kot v knjižni slovenščini (očeta), ampak v vseh sklonih dobi končnico *-i*, ki ostane naglašena: *oçì*. Druga posebnost je beseda *primà* 'primarij', ki ima v imenovalniku ednine onemelo končnico *-i*, saj je prevzeta iz furlanščine (po Ninu Spehonja: primàri, friul.).

Kar se osebnih zaimkov tiče, opazimo razliko v dajalniku prve osebe ednine, kjer imamo namesto knjižnega *mi* narečni *me* (daj me, me pomaá $\text{□}t$, me-j špieyá $\text{□}la$) in v dajalniku druge osebe, kjer imamo namesto knjižnega *tebi* *tebè* (isto je pri dolgi obliki 1. osebe: *menè*); enako kot pri samostalnikih gre za ostanek stare končnice **-ě*.

4.2 Predlogi z ojačevalnimi krajevnimi prislovi

V besedilih se pojavi veliko predložnih zvez v pomenu smeri gibanja ali stanja v nekem kraju. Njihova raba se v večini primerov razlikuje od knjižne slovenščine, ker se pred njimi pojavijo tudi ojačevalni krajevni prislovi (Šekli 200?: 29). To so smerni prislovi, ki so rabljeni za okrepitev krajevnih predlogov ali predložnih besednih zvez in »se spreminjajo glede na trenutni položaj govorca« (Šekli 2008: 29). Predlog in prislov včasih ostaneta dve ločeni besedi (npr. γo po 'gor po'), v nekaterih primerih pa iz njih nastane enobesedna tvorjenka (npr. γu 'gor v'). V teh besedilih se pojavijo naslednji ojačevalni krajevni prislovi: *će* 'tja'; *tan*, *ta* 'tam'; *do* 'dol'; γo 'gor'. Opazimo, da prislovna sestavina, ko se veže s predlogom, večinoma izgubi zadnji glas: *γore par*, γo po, γu , γo na, γo s. *Će* 'tja' je seveda omejen na rabo s tožilnikom in *tan* 'tam' na rabo z mestnikom. V besedilih najdemo za predloge, ki se vežejo s tožilnikom: *će pot* 'tja pod' in dve različici, nastali iz 'tja v': *ću* in *tu*. Pojavi se tudi primer, kjer je ojačevalni krajevni prislov uporabljen pred drugim krajevnim prislovom: *će zá* $\text{□}t$ 'tja zadaj'. Pred predlogi, ki se vežejo z mestnikom, pa imamo ojačevalne krajevne prislove, nastale iz prislovov *tam*, *gor* in *dol*: *tu*, *ta-* □ 'tam v', *tan-na* 'ta na', *ta po* 'tam po', *du* 'dol v', *do po* 'dol po', γu 'gor v', γo po 'gor po', γo na 'gor na', *γore par* 'gori pri'. Raba ojačevalnega krajevnega prislova je razširjena tudi pred predlogi, ki se vežejo z dajalnikom,

kot v primerih: *do-x* 'dol k' moji má□m, *do-x* primà□r in z roditeljem: *γo-s* 'gor iz' Čà□rneya var□xa. Opazimo, da se take vrste prislov pojavi tudi pred veznikom, ki uvaja časovni odvisnik: *će-x* kar je šlu s□□nce pod bri□ex, *će-x* kar pri□je mrà□k 'tja h/k, ko je šlo sonce pod breg'.

4.3 Izgubljanje dvojine in prespoljenje

V besedilih sta prisotna tudi dva pojava, značilna za narečne govore, tj. množinjenje dvojine in prespoljenje iz srednjega v ženski ali moški spol. Množinjenje dvojine je razvidno iz treh primerov: *smo se žení□l*; *su bli t□oj oča□ an □on*; □jest an še dná□ *smo* mu *γuori□le* /../, *mi ponesim□□* /../, *mi te oblim□□* /../, an *smu šle* /../, *smu nesl□□* /../, *smu γa tri□kat obli□le* /../, an *smu preγuori□le* □sè□. V teh primerih nastopata po vrsti: ženska in moški, dva moška in dve ženski. Dvojina torej ni ohranjena ne v moškem ne v ženskem spolu, kar je mogoče posledica stika z romanskimi jeziki, ki nimajo dvojine.

Dokazi za prespoljenje so štirje: za ženski spol imamo Ted. *tà□ku ùoć* in Ied. *na perù□ šarokà□* (prim. Špehonja: *perà*, mn. *perje*). Oba samostalnika sta srednjega spola v knjižni slovenščini (*oko*, *pero*), v nadiškem narečju pa se pretvarjata v samostalnika ženske sklanjatve, prvi v drugo, drugi v prvo (ampak brez dodajanja končnice –a). Njihov spol torej v danih sklonih določa pridevniška oblika. Primer za prehod v moški spol je samostalnik: Tmn. *oča□le čar□ne* (prim. Špehonja: Ied. *očali*) za knjižno *črna očala* in *dri□e□* za knjižno *drevo*.

4.5 Raba predpreteklika

Značilno za nadiško narečje pa je tudi ohranjanje predpreteklika, za katerega imamo tri primere: *san bla nardi□la*, *ki-j bu □šu, je bi□ par□šu*. Predpreteklik označi enkratno dejanje, ki se je zgodilo pred časom pripovedi (preteklikom) in lahko domnevamo, da je njegova ohranitev posledica stika z romanskimi jeziki (je splošno rabljen ne samo v knjižni, ampak tudi pogovorni italijanščini).

5 Zaključek

V tej nalogi sem zapisala štiri ljudske pripovedi v špetskem krajevnem govoru nadiškega narečja, tri v kraju Ažla/Azzida in eno v kraju Sarženta/Sorzento. Največjo pozornost sem namenila pripovedma o mori, bajeslovnem bitju, ki duši človeka med spanjem. Ugotovila sem, da je motiv more še prisoten v zavesti nekaterih, zlasti starejših prebivalcev Nadiških dolin (mojih informatork), čeprav nastane nekaj zmede pri določanju, kaj točno mora je (pripovedovanje informatork iz Saržente je npr. iz druge ali celo tretje roke) in da je bil isti motiv prisoten po celi Evropi, kjer v večini jezikov najdemo ustreznico besede »mora«, ki je nastala iz istega indoevropskega korena. Ugotovila sem tudi, da obstaja povezava med moro kot bajeslovnim bitjem in frazemom »nočna mora«, ki je zdaj splošno rabljen v knjižni slovenščini in označuje stanje tesnobe in strahu med spanjem, namreč to, kar naj bi mora kot bitje povzročala. Domnevam, da se je pri nastanku frazema denotat besede »mora« premaknil iz povzročitelja stanja tesnobe v stanje samo, torej v posledico, pri tem pa se je prvotni denotat more kot bitja izgubil. Zaradi današnjega razlaganja pojava »nočne more« s psihološkim znanjem je verovanje v more in pripovedovanje o njih izginilo in tako tudi zavest o tem, kaj je prvotni pomen te besede. Beseda »mora« je ohranila le pomen negativnega občutka, kar je razlog za potrebo po poudarjanju okoliščin pojava s pridevnikom »nočna« in torej za nastanek frazema »nočna mora«.

V nalogi sem predstavila tudi nekaj oblikoslovnih posebnosti nadiškega narečja, ki so razvidne iz izsekov intervjujev. Opazila sem, da se sklonske končnice za mestnik moškega spola razlikujejo od knjižne slovenščine (-e za knj. -u) in da obstaja nekaj primerov posebnega sklanjanja pri besedah, prevzetih iz italijanščine, pri katerih se zadrega, ki jo povzroča anomalna italijanska moška končnica -o, reši s podaljšanjem osnove z -un-. Opazila sem posebnosti pri sklanjanju besed *ocà* (-ì, -ì, -ì, -ì, -ì) in *primàri* (Ded. *primar*).

Našla sem veliko dokazov za rabo krajevnih ojačevalnih prislovov pred predlogi in ugotovila, da se taki prislovi uporabljajo tudi pred drugimi krajevnimi prislovi (*će zá*) in celo pred veznikom, ki uvaja časovni odvisnik (*će-x* kar je šlu s nce pod brèx, *će-x* kar prije mràk).

Našla sem še dva primera prespoljenja iz srednjega v ženski spol (*tàku uoc, na perù*) in dva iz srednjega v moški spol (*ocàle carne, drièe*) ter dokaze rabe predpreteklika (*san bla nardíla, ki-j bu su, je bi parsu*).

Vse to priča o bogastvu slovenskih narečij, v tem primeru nadiškega, saj v njih lahko najdemo jezikovne ter kulturne vplive in povezave z različnimi narodi, v tem primeru ne samo s slovenskim, italijanskim in furlanskim, temveč tudi s celotno Evropo.

6 Povzetek

V nalogi sem analizirala štiri fonološko transkribirane intervjuje iz vasi Ažla/Azzida in Sarženta/Sorzento, tj. v špetrskem krajevnem govoru, ki spada v slovensko nadiško narečje primorske narečne skupine. Tema intervjujev so ljudske pripovedi iz Nadiških dolin (o mori, o uroku proti ječmenu in o uroku proti krastači), na osnovi katerih sem poskusila pojasniti izvor slovenskega knjižnega frazema »nočna mora«. Poleg tega sem predstavila nekaj posebnosti nadiškega narečja: razlike v sklonskih končnicah za mestnik in dajalnik ednine moškega, srednjega in ženskega spola, pojava izginjanja dvojine in prespoljenja iz srednjega v ženski ali moški spol in rabo predpreteklika.

7 Literatura

Janez Keber: Razlaganje izvora slovenskih frazemov. *Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti, 2001. 35–50.

Janez Keber: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011.

Pavle Merkù: *Ljudsko izročilo slovencev v Italiji: zbrano v letih 1965–1974*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1976.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ur. Anton Bajec idr. Ljubljana: DZS, 1980.

Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan, 2009.

Liliana Spinozzi Monai: *Il glossario del dialetto del Torre di Jan Badouin de Courtenay*. Udine: Consorzio Universitario del Friuli; San Pietroburgo: St. Petersburg Branch of the Archive of the Russian Academy of Science; Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2009.

Matej Šekli: *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008.

Nino Špehonja: *Nediški besednjak*.

bos.zrc-sazu.si/c/Dial/Nadisko_narecje/Spehonja_2010_vocabolario_nedisko_italiano.pdf

Nino Špehonja: *Vocabolario italiano-nediško*.

bos.zrc-sazu.si/c/Dial/Nadisko_narecje/Spehonja_2011_vocabolario_italiano_nedisko.pdf